

Чарівні істоти українського міфу

Дара Корній

ДАРА КОРНІЙ

ЧАРІВНІ ІСТОТИ УКРАЇНСЬКОГО МІФУ

(Уривки)

Казка про хліб і золото

В одного нехлюя-господаря через необережність згоріла хата. Урятувався тільки хлібник, бо встиг, ухопивши паляницю, вистрибнути через димар. Так перелякався, сердешний, що вселився в ту хлібину та й покотився собі селом.

Зупинився біля широких добротних воріт. Подумав собі хлібник, що в такому господарстві мають жити добрі господарі, які з вогнем не бавляться, шанують і хліб, і людську працю.

Став у ворота стукати і примовляти:

— Пане господарю, прийміть до своєї оселі! Якщо запросите до себе жити, ніколи не голодуватимете, завжди будете ситі!

Розреготався багач. Смішними видалися йому слова зухвальця. У нього ж бо є гроші, за які можна купити все. І відповів зневажливо:

— У мене калачі найсмачніші, у мене столи від наїдків угинаються. А з голодранцями ми не знаємося. Ану забирайся, ледащо, поки я собак на тебе не спустив.

Хлібник із паляницею покотилися далі. Старалися потрапити й до інших осель: просилися до хати попівської, до господи старости, до помешкання дяка. Та все дарма. Ніде не знайшлося для них місця. І ось прикотилися вони на край села, до бідняцької хати. Надворі якраз діти бавилися. Побачили паляницю, ухопили в обійми, поцілували й радо занесли до хижі. Подякували Богу за ласку і за такий щедрий дарунок та розкраяли хлібину. З'їли майже всю, навіть крихти повизбирували, залишили тільки окраєць для батьків, які ще не вернулися з поля. То діти накрили його чистим рушником і лишили на столі. Розчулився хлібник і зрозумів, що врешті знайшов для себе нове помешкання.

Увечері додому з поля повернулися чоловік із дружиною та здивувалися, побачивши ситих і веселих дітей. Малі розповіли батькам про хлібину, що прикотилася до їхнього двору і щедро нагодувала собою.

— Мамусю, татусю, — щебетали дітки, — ми й для вас окрайчик залишили. Не весь хліб з'їли. Скуштуйте, він такий смачний!

Дружина з чоловіком зирнулися, бо все почуте здавалося дуже дивним. А коли мати зняла рушник із того місця, де мав лежати окраєць хліба, то побачила там цілу хлібину.

Хлібник щасливо визирав із-за припічка й посміхався у довгі вуса.

І з того часу в цій убогій хатині на столі завжди був свіжий хліб, і навіть у неврожайні роки родина не голодувала.

А одного зимового вечора до тої вбогої хатини прикотилося золото. Воно постукало в двері й попросилося на ночівлю.

Вийшов бідняк, подивився на золото й каже:

— У нас тепер є що їсти, нам тебе не треба. Бо решту ми зможемо заробити власною працею.

Бідняк добре знав, що золото просто так в руки не дається. Щоб його втримати, потрібно дорого заплатити.

Покотилося золото далі й зупинилося перед палацом багатого чоловіка, постукало. Багач залюбки взяв його до себе. Навіть не дуже думав, чим за такий дар доведеться платити. Але відтоді панові діти стали часто хворіти, ще вчора щедра земля зле родила, а худобинка майже не множилася. Одначе багатій не дуже тим журилося — його скрині були наповнені золотом, за яке можна було все купити.

І аж коли в домі доїли останню крихту хліба й засіки спорожніли, багач засмутився. Хай як шкодував, та мав узяти кусень золота й піти до бідняка, щоб обміняти на хлібину. Бідняк золота не взяв, але відрізав половину буханця й дав панові, іншу собі залишив. З того крайчика в бідняка виросла нова хлібина, а в багача — не виросла...

А хлібник сидів у припічку, щасливо посміхався та хитро примовляв: "Як є хліба край, то і в хліві рай, а як хліба ні куска, то й у палацику тоска".

Крилаті чоботи

Жили недалеко від лісу чоловік із дружиною та мали двох діток — Іванка й Марічку.

Якось вирішили діти піти в ліс по квіти та гриби. Батьки дозволили, але застерегли:

— Ідіть, тільки не заходьте далеко, а то вас лиха відьма з'їсть.

Ідуть Іванко й Марічка лісом, збирають гриби, квіти, веселяться. Глядь — коло пенька стоять красиві чобітки, з крилами на халявках. Марічка вирішила поміряти, чи не будуть їй упору? Тільки поміряла, і. Чоботи підхопили дівчинку та понесли кудись на своїх крилах. Іванко кинувся слідком за сестричкою. Та де там! Хіба можна наздогнати вітер?

Іде хлопчина, журиться — і сестричку втратив, і незчувся, як заблукав. Ноги вивели його на галявину. А на ній стоїть дивна хатка — кругленька, як пенечок, та все мальвами обсаджена. Вирішив Іванко запитати в того, хто в хатці живе, чи не бачив часом він його сестрички. Щойно подумав про це, як із світлиці до нього вийшов білявий юнак, убраний у красиву вишиванку, розкішні червоні шаровари, підперезані широкою крайкою. Привіталися. Іванко парубкові все й розповів.

— Звати мене Доброгост, — відповідає поважно парубок. — Я той, хто приносить новини, а мої крилаті чоботи-сороходи мені завжди допомагали робити це вчасно. Ті

чоботи, які необачно поміряла твоя сестра, — мої. Якось одна відьма їх у мене поцупила і заговорила на лихе: щойно людина до них доторкнеться, силою закляття відьма їх прикликає. Тож і твоя сестра, і мої чоботи зараз у відьми.

Запросив Доброгост Іванка до хати. Сіли, пообідали, потеревенили. І тоді Доброгост каже:

— А тепер ми з тобою вирушимо на пошуки твоєї сестри та моїх чобіт. Завдяки тобі я знаю, де ту лиху відьму шукати, — серце твоєї сестри міцно пов'язане любов'ю з твоїм, і це нам допоможе. Тож міцно тримайся за стілець, козаче, бо відлітаємо.

І щойно він це мовив, як хатка відірвалася від землі та полетіла.

Летіли вони довго чи не довго, аж зупинилися біля великого замку, де жила відьма. Доброгост попросив Іванка в усьому його слухатися. Плеснув тричі в долоні, і вони враз перетворилися з молодих хлопців на сивочолих старців. Вийшла відьма до них назустріч, лиховісно шкіриться, придивляється і не впізнає. А тоді давай випитувати, хто такі і звідки, чого шукають і де таку гарну летючу хатку взяли. Доброгост їй улесливо відповідає, що вони з далеких країв люди і оце летючими хатками торгують. Та й питає відьму, чи не хоче поважна пані й собі таку придбати. Утішилася відьма. Так, дуже хоче. Бо тепер до скороходів отримає ще й летючу хатку. От заживе! Зраділа такій обладдці відьма, навіть про ціну не спитала. Натомість стримано відповіла:

— Треба подумати: товар обдивитися, усе на власні очі побачити.

Зайшла вона в хатку, а Доброгост тим часом наказав хатинці обертатися швидко-швидко. Відьма давай перелякано проситися, щоб хатка зупинилася:

— До лиха мені така хатка, вона не літає, а тільки кружляє! Зупиніть! Просіть усе, що хочете! Тільки зупиніть!

Доброгосту тільки того й треба було. Він плеснув тричі в долоні, і вони з Іванком зі старців перекинулися на молодих хлопців. Доброгост тим часом і каже:

— Зупинити діло — просте, але не за так. Верни спочатку нам те, що не твоє. Мені — скороходи, Івану — сестру.

Відьма аж виє, так не хоче погоджуватися. Доброгост як закрутить хаткою ще дужче! Не витримала відьма, викинула через віконце в'язку ключів:

— Ось вам ключі. Заберіть своє дівчисько, воно в підвалі!

Схопили вони ключі, але відьму поки з хатки не випускають — Доброгост їй не вірить.

Відімкнули підвал і ахнули: там ув'язнено багато дітей, і Марічка з ними. Усіх їх до відьми принесли зачаровані чоботи-скороходи. Випустили дітлахів на волю, а Доброгост знову до відьми:

— Де мої чоботи, злодійко? Де ти їх сховала, зізнавайся?

— Чоботи-розчоботи! — кривляється відьма. — Забирай дітей — вони твої. А про чоботи я нічого не знаю.

— Е-е ні, злодійко! Тепер не відбрешешся. Свідків забагато. Усіх дітей до тебе мої скороходи принесли. Ану віддай власнику чоботи!

— Не віддам! — репетує відьма. — Як я без них дітей крастииму? Що я їстииму? Проси

все, що захочеш, тільки не чоботи.

— Швидше, швидше крутись, хатко! — наказує Доброгост.

І хатка закрутилась, наче дзиґа. Аж в очах заряділо. Не витримала відьма, давай проситися:

— Зупини, благаю. Забирай ті кляті чоботи. Тільки наступного разу ліпше за ними пильнуй. Вони в моїй світлиці, у скрині заховані!

Знайшов Доброгост скриню, відімкнув її. А там його скороходи стоять, мокрі від сліз. Побачили господаря і втішилися. Бо тільки справжній власник міг позбавити їх відьомських чарів.

Узав Доброгост крилаті чоботи, зупинив хатку, вигнав із неї відьму, посадив дітей до своєї світлиці, та й полетіли вони на край лісу.

Звідти викрадені відьмою діти додому пішли, але перед тим пообіцяли Доброгостові поодиноці в ліс не ходити, чужого в руки не брати. Бо хоч відьма і втратила скороходи, та вона й далі залишилася злою і обов'язково якусь нову капость вигадася.